

er opneemt het
en: den strijd
n sfeer van di
aan die van de
dige wereld en
ndslag van ge-
k hier uitgangs-
ster in Kristin
le, schijnt ver-
ze met zoo ge-
aantrekkelijk-
nog veel opval-
toomsch-Katho-
numentale was
„Olav Auduns-
vloed. Er is in
ijke van over-
n godsdienst is
limlachend ver-
rek met dokter
aan God. Gods-
Elisabeth gede-
ver het hoofd
verbeeldt, dat
de voorzienig-
vagevuur, wor-
ten gemaakt en
aan haar ken-
dat een vrien-
kend „de lee-
orlas, als haar
aeteen ook on-
l en godsdienst

n er ook weer
iddellijk in het
ochter" liggen,
arbij doen aan-
roegeren roman
oor plichtsbese-
ristins geschie-
haar moeilijk
van het derde
de aanvaarding
n van roeping
lie" e.d.) is er
licht zou zijn,
wat ervan af-
igen begeeren
zen een kente-
dien ommekeer
beheersching en
nnatuurlijk-vol-

nerkelijk paral-
Elisabeth". De
r lijden gelou-
rithjof Baartó,
heden aan Ida
ut, zijn beiden
wel bij Kristin
lijk; Kristin is
i zichzelf over-
oet haar strijd
er evenwijdige
in de figuur uit-
lijke figuur uit
rondom Kristin
a haar tijd, de
th zijn die van

ijke hemel, gaat
iden vriend een
rden en moes-
werp zijn harer
er zij niet raakt
genheid toe is,
en, en spot mei

Reine" en haar
de Mauvert in
oopt.
et je gesproken

t inderdaad mij
e mij zeer ge-

dadens der aan-
je daar niet
vallen?... Ach,
af te wachten,
toen zijn lieve
lfs een erg on-
erkende, dat ik
tanken heb, die
ik er zelf niet
zie je, dat hij
ou opleggen en
kegebed aan de
ziel en mijn li-
d en slankheid
daar nu van,

ar antwoordde.
glimlach:
nden allen het
ormen tot ons
kennen, dat de
ezenlijking van
weg staan, ons

dezen tijd, minder grof (daarom zijn de beschrij-
vingen van dit boek ook niet zoo realistisch als
daar), maar in wezen niet minder nauwkeurig.
En dus is „Ida Elisabeth" de duidelijke pendant
van „Kristin Lavransdóchter".

Met deze laatste conclusie zijn we tegelijk bij
de verklaring der tegenstrijdigheden. In een van
de recensie-fragmenten uit de Skandinavische pers,
die voorin „Ida Elisabeth" staan afgedrukt, wordt
gezegd, dat de Schrijfster „het leven weer een
smartelijke les (heeft) afgedwongen in den vorm
van een veelzijdige en diepgaande teekening van
mensen en menschenlevens".

Dit woord nu kan op heel de werkzaamheid
der Schrijfster toepasselijk worden gemaakt. Altijd
dwingt zij het leven smartelijke lessen af, in „Vig-
dis Gunnarsdóchter" en in „Unni Hjeldi" of „De
wijze maagden", evengoed als in „Kristin Lavrans-
dóchter" en „Ida Elisabeth". En dan houdt ze
zich strikt en onvoorwaardelijk aan de sfeer van
den tijd, in welken haar momenteele stof zich
voltrekt. In „Vigdis Gunnarsdóchter" en „Kristin
Lavransdóchter" is die een andere, een cultureel
en ideologisch geheel andere, dan in „Martha
Oulic" of „Ida Elisabeth" — en daarom is de
sfeer van de laatstgenoemde ook zoo gansch ver-
schillend van die der eerstgenoemde boeken, daar-
om zijn geest en vorm, beschrijving en ontleiding
ook van bijna tegengesteld karakter.

Ik zie dan ook de verandering in godsdienstige
mentaliteit in „Ida Elisabeth" ten opzichte van
„Kristin Lavransdóchter" of „Olav Audunsdóchter"
niet als een bewijs van verandering in het gods-
dienstig denken van de Schrijfster, maar als ge-
volg van de stof-situatie. Ida Elisabeth, de moderne
jonge vrouw, is aan alle hogere waarden ont-
groeid, er boven verheven geraakt, omdat ze er
geen baat van heeft gezien. Fel duidelijk zegt ze
het: „Beter aan geen Voorzienigheid dan aan een
slechte te gelooven", en, sprekend over het geloof
van haar schoonmoeder, merkt ze schamper op de
eigenaardigheid, dat de God die in Borghild
Braatö's hart woont „over het geheel genomen
altijd alles hetzelfde vindt als Borghild Braatö".
Hier is het moderne scepticisme aan het woord,
het gebroken-hebben met God en godsdienst, om-
dat men er inbeelding in ziet en uit de verwarring
en onrechtvaardigheid overal het omgekeerde con-
cludeert dan wat de godsdienst leert en van God
wordt gezegd. Daarom is er bij Ida Elisabeth ook
geen spoor van schuldgevoel over haar misstap,
geen schijn van behoefte aan vergeving. Zonde is
er in haar leven niet, want zonde en schuld be-
staan voor haar niet. Het diepe, martelende be-
rouw, dat Kristin kende, kwelt haar niet. Ze
neemt de dingen zooals ze zijn en zet er haar
energie tegenover. In eigen kracht volbrengt ze
haar plicht.

Maar dat alles beteekent niet dat het de denk-
beelden der Schrijfster zijn, die hier spreken. Zij
dwingt slechts aan het leven een les af, hier aan
het moderne leven, zooals ze het in „Kristin"
deed aan het Middeleeuwsche leven. En haar eigen
aandeel in het geheel van beide boeken is, dat ze
de karakter- en wilssterke vrouw met sympathie
tegenmoet, hetzij die vrouw krachtig is door
godsdienstige, dan wel door humanistische over-
tuiging.

egoïsme en onze hoogmoed zijn... Maar drie
kwart van de menschen wenschen dat eenvoudig
niet te begrijpen.

— Wel sakkerloot! onderbrak met heftigheid de
oude koningin (excuseer me dat ik zoo'n woord
gebruik) maar tot die menschen behoort ik! Ik
heb altijd de lui die me het recht betwisten hoog-
moedig te zijn, onuitstaanbaar gevonden... Hoog-
moed, beleed ze, met een nobel gebaar haar hand
op haar borst brengende, hoogmoed is bij mij
een oud experiment!... Hindert u dat?...

— Wel, arme ziel! riep M. de Mauvert uit, mij
hindert dat niet, maar u wel!... Veronderstel
dat mijn vlinder één oogenblik hoogmoedig ge-
weest was, zou dat in hem niet hebben stopgezet
het wonder werk waarvan de eerste voorwaarde
is een volstrekt vergeten van zichzelf?... En in-
dien hij nimmer vergeten had, dat zijn vleugels
voor de oogen een kleurenfeest zijn waren die hem
boven alle gevleugelde schepselen verheven, hoe
zou hij in de bewondering van zichzelf genoeg
zelfverloochening gehad hebben om op te gaan
in een andere vorm?

— Is hij niet in de wieg gelegd om trappist of
kluizenaar te zijn, fluisterde ze mij in 'toor.
Zijn vader was net zoo...

— De mensch zou het ongehoorde, het ongeziene
kunnen aanschouwen, vervolgde hij, maar hij heeft
zijn denken nooit anders willen gebruiken dan
om naar zichzelf te kijken. Daarom reproduceert
hij zoo'n droevig beeld.

— Al wat den mensch afleidt van de aanschou-
wing, voert hem af van de rechte weg die naar
de macht leidt, ging hij steeds voort.

Terwijl ik mij op mijn beurt overhoog naar
mijn gebuurin:

— M. de Mauvert, mevrouw, heeft zeker veel
verdriet gehad?

— Ontzettend veel, antwoordde ze mij.

De vraag blijft nu nog over, hoe we dan met
een boek als „Ida Elisabeth" aan moeten. Hoe
moet dan het ethisch oordeel luiden?

Ik geloof dat we met „Ida Elisabeth" hebben
een proeve van de neo-humanistische romankunst
uit de Skandinavische literatuur, zooals we er
zoovele hebben ook in de eigen letterkunde. Een
boek van idealiteit. Een boek, dat tegenover het
egoïstisch en materialistisch drijven van dezen
tijd, de zedelijke waarde van plichtsbeseft en roe-
pingsbewustheid wil verheffen, dat de tragiek van
het ideeële wil doen zien, en die desondanks boven
schijnbevrediging en voos geluk verkieselijk acht.
Een boek, dat getuigen wil voor kracht uit offer-
bereidheid in een wereld van slapheid door zelf-
zucht, voor rust bij aanvaarding in een samen-
leving van gejaagdheid door overal-zoeken. Maar
— in dat alles, hoe edel van bedoelen op zichzelf,
een boek dat van ons christelijk belijden ver af-
staat, verder dan het rauw-realistische „Kristin
Lavransdóchter". Want die humanistische idea-
liteit is verwachting op het menselijke, is predi-
king van levensrust en levensinhoud buiten den
Christus om, — is een illusie, die in de donkerheid
van den dood eindigt.

Ongetwijfeld is het boek een kunstschepping,
ontroerend dikwijls door de zuiverheid van den
diep-menschenlijken toon.

Stellig kan het ook morele winst brengen aan
den mens, die leest welk een kracht er ligt in het
leven uit het besef van plicht en gewetensinspraak.

Maar in zijn neo-humanistischen rijkdom is het
arm.

C. T.

III ZIELKUNDE III

Eenige algemeene opmerkingen.

Op verzoek van meer dan één zijde zullen wij
in ons blad weer gaan schrijven over psycholo-
gische vraagstukken.

Dat geschiedde ook tot dusver reeds, hetzij dan
onder het uitdrukkelijke opschrift „zielkunde",
hetzij onder andere rubrieken, waar wij artikelen
opnamen, waarbij de zielkunde zijdelings of recht-
streeks ter sprake kwam.

Maar wanneer wij meer opzettelijk bepaalde
hoofdstukken uit de zielkunde in ons blad zullen
gaan bespreken¹⁾, willen wij van dat voornemen
toch eerst, zooals het een schrijver betaamt, be-
hoorlijk kennis geven.

Doch wij moeten meer doen.
Immers het is noodig, dat wij ons rekenschap
geven van de grondbeginselen, waarvan wij bij de
behandeling van psychologische onderwerpen uit-
gaan.

Het blijkt telkens weer nuttig, wanneer men
schrijft voor het publiek, toch nog eens weer dui-
delijk te zeggen, hoe men over bepaalde princi-
piele vraagstukken denkt.

Dat is b.v. duidelijk uit de wijze, waarop som-

¹⁾ Ik stel me voor, dat de hier volgende artikelen aansluiten
aan hetgeen in de nummers 30 tot en met 35 van den vorigen
jaargang door mij geschreven werd onder den titel „De mensch
als persoon".

En, zich wendend tot hem:

— Maar er is toch iets, beste Felicien, dat ik
niet vermag te begrijpen: een vlinder die er in
slaagt zich te maken tot een blad, doodeenvoudig
omdat hij een blad heeft bekeken!... Begrijp jij
dat, zei ze tegen me, die vlinder die gelooft heeft,
die aan niets twijfelt, en die, op de koop toe, de
evenknie is van de grootste heiligen der aarde.

Wij begonnen allen te lachen en ik maakte, om
de grap te voltooien, deze opmerking:

— Buitendien, mevrouw, meen ik ergens ge-
lezen te hebben, dat zielen, die zich door de oogen
laten leiden, vol van ongerechtigheden zijn!

— Ah zoo! hoor je, wat die jonge man zegt?...
ongerechtigheden!... Nou, zeg er eens wat tegen.
Uitstekend, uitstekend, zei ze goedkeurend tegen
mij. Niemand spreekt hem ooit tegen, en van tijd
tot tijd moet iemand hem een tegenwerping
maken... En ja! de blinden dan, riep ze uit,
verrukt dat ze ook een dult in 't zakje kon doen,
de blinden!... leg ons dat eens uit... Zullen de
blinden dan verloren gaan?

Hij antwoordde:

— De oogen, waarover ik spreek, zijn niet
die welke de blinden hebben verloren. Blinden
kunnen zien, en zij brengen de aanschouwing in
practijk zooveel of zoo weinig als de anderen.
Men zou zelfs kunnen zeggen, beter dan de an-
deren. Men zou zelfs kunnen zeggen, beter dan de
anderen, als men aanneemt, dat de man welke de
aanschouwing het best begrepen heeft, die filosoof
uit de Oudheid geweest is die zich de oogen liet
uistekken om de zon beter te kunnen zien.

— Dat is ook wat moois geweest! En dat heeft
een filosoof gedaan! Leert de filosofie dat?

— Enfin! vervolgde ze, dat is de eerste verras-
sing niet!... Laten we nu dat alles aannemen,
en tot de hoofdzakelijken komen. Ik zou toch wel willen
weten, naar wien of naar wat ik moet zien... Ik

migen gemeend hebben de door mij in mijn boek
„De oorsprong en het wezen van de ziel" ver-
dedigde opvatting te moeten gaan bestrijden.

Eén van de scherpzinnigste opposanten (en tege-
lijk wel de felste) tegen mijn meening bleek Ds H.
Steen te Andijk te zijn, die in het jongste Decem-
ber-nummer van het Geref. Theologisch Tijdschrift
zoo vriendelijk was een poging te doen, mijn op-
vatting met wapenen, ontleend aan het dogma-
historisch arsenaal, te gaan bestrijden.

Het is niet mijn bedoeling, in dit blad tegen Ds
Steen te opponeeren. Ik zou hem onrecht doen,
indien ik voor lezers, die voor een deel althans zijn
oppositie niet kennen, hem zou gaan bekampen.

Anderzijds gelieven zij, die van de bestrijding
van Ds Steen nota genomen hebben, wel zich de
moeite te geven, deze artikelen te volgen. Zij zullen
dan vanzelf wel zien, waarom ik meen, dat Ds
Steen faalde in zijn bestrijding. Immers, het zal
uit deze artikelen wel duidelijk worden, dat mijn
meening wel ietwat anders is dan Ds Steen ver-
onderstelde.

In dit verband zij het mij voor hen, die zich
voor de studie van de zielkunde interesseeren,
veroorloofd op te merken, dat wij ons bij elke
wetenschappelijke discussie moeten wachten voor
een tweetal methoden:

De eerste methode is die, welke onjuist is omdat
zij onder alle omstandigheden faalt. Het
is de methode, waarbij men begint met een zeker
apriori omtrent iemands opvatting, dit apriori voor
stellig juist houdt en dan al datgene, wat hij ge-
zegd heeft, naar dit apriori verklaart en toepast.

De tweede geheel onjuiste methode, die niet in
alle gevallen kan worden toegepast, maar wel zeer
dikwijls, en meestal faalt, is die, waarbij men
iemand, die schreef op zijn dertigste, op zijn vijf-
en-dertigste, zijn veertigste en zijn vijftigste jaar
op deze wijze gaat bestrijden als hij vijf-en-vijftig
jaar geworden is, dat men gaat zeggen: „Ge hebt
toen ge vijftig jaar waart, dat en dat geschreven.
Wat is echter uw bedoeling? Die vind ik uitge-
drukt in hetgeen ge geschreven hebt toen ge der-
tig en vijf-en-dertig jaar waart, en wat ge nu na-
dien geschreven hebt verklaar ik alles in het teek-
nen van wat ge voordien aan de pers overgaaf".

Wanneer iemand zou antwoorden: „Deze me-
thode is onjuist, want in het denken van ieder
mensch zit ontwikkeling", dan zou zoo iemand
van den man, die de onjuiste methode gebruikte,
te hooren krijgen: „Zoo, zoo, meneer, u krabbelt
terug", of „Ik ken uw meening, die hebt u vijf-en-
twintig jaar geleden al gezegd".

Zoowel de eerste als de tweede methode moet
natuurlijk bij elke wetenschappelijke discussie tot
grove onbillijkheden leiden.

Eén van de bijkomstige redenen, waarom ik dan
ook in ons blad niet breder inga op hetgeen Ds
Steen schreef, is deze, dat hij zoowel de eerste
als de tweede methodische fout in zijn bestrijding
maakte.²⁾

²⁾ Er zou trouwens ook nog kunnen worden opgemerkt, dat
het eigenaardig is, dat Ds Steen wel rekening houdt met mijn
oudere uittalingen, maar niet met die van de laatste drie jaren,
waaronder de niet onbelangrijk gewijzigde tweede druk van
mijn „De oorsprong en het wezen van de ziel" en de boven-
genoemde artikelen in den vorigen jaargang van „De Reform-
matie". Daar het echter niet mijn bedoeling is, in deze kolommen
tegen Ds Steen te polemiseren, merk ik dit slechts terloops op.

wil met plezier voor vlinder zitten... maar op
welk blad moet ik me zetten?... Nu!... Wat
moet ik aanschouwen?

— God... antwoordde M. de Mauvert.

— Zoo mag ik 't hooren. Je hadt me 't nooit zoo
precies gezegd: God!... Dus ik zal in Ons-lieven-
Heer veranderd worden!... Maar weet je wel dat
dat ontzettend is!... en dat ik daar heelmaal
niet op gesteld ben?

— Oh! zei hij haar, je hebt niets te vreezen!

— Wat nu? Niets te vreezen! zei ze, gepikeerd.

— Ik zeg: U zult niet veranderen in God, maar,
evenals de vlinder gelijkvormig is geworden aan
het blad, zoo zult u het beeld Gods weerspiegelen,
dat is dus, dat u altijd rechtvaardig, zacht, wijs
zult zijn, dat u nooit meer zult gaan nederzitten
in 't gestoelte der spotters, dat uw mond geen
moeite zal hebben om de hoogmoed te veroor-
deelen. En hij somde voor haar op een zeker
aantal kleine perfecties die haar op dit oogen-
blik ontbraken. En, terwijl zij die les kreeg, zon-
der éénmaal te knippen met haar diep donkere
oogen, keek ik haar aan met open mond in een
soort bewondering. En toen zij dat zag, boog ze
zich naar mij over, zooals ze reeds gedaan had
en toen zei ze op haar eigen manier, vol geheim-
zinnige majesteit en droog komisch:

— Kijk zoc niet naar me! Je zou enorm worden.

Ik had alle moeite om niet in lachen uit te
barsten, terwijl zij, weer recht op in haar leun-
stoel, bedachtzaam hernam:

— Neem aan dat alles wat je ons onderwijst,
waar is!... Maar om God te aanschouwen, moet
men hem zien. Nu laat hem dan zien, definiëer
hem, wat is God?

(Wordt vervolgd.)

MARMELSTEIN.